

Пісьменнік-баец

На маленькім, прысунутым к пасцелі рабочым стала — рукапіс. Лісты, сцёртаныя чырвоным алоўкам, захоўваюць следы вялікай, кранатлівай работы пісьменніка.

Раскрыта апошняя старонка:

— Гэй, там, у доме, здаецца?

— Пайшоў к чорту, гад! Будзем біцца да апошняга.

— Няхай жыве кмуна! — крыкнуў Андрый.

Гэта — заключныя словы рамана, апошнія напісаныя аўтарам словы. «Няхай жыве кмуна!» — дэвіз усяго жыцця пісьменніка, змагаюся з ворагамі Нікалая Остроўскага.

... Прадаўгаваты пакой напоўнен змрочным ружовым святлом. Позна вечарам, калі канчаўся 12—14-гадзінны дзень пісьменніка і прыпынялася ціхае шуршанне алоўка, — Остроўскі прасіў выключыць яркае, раздражаўшае ўспаленыя нябачачыя вочы святло, і запаліць насценную лампу. Ружавое кавалак чырвонага шуюку, накінутага паверх абажура, і ад таго абрысы пакою мякчэй, ральёфней. Зашкліненая кніжная пафа з твораў Маркса, Энгельса, Леніна, Сталіна. Дыван, пісьменны стол, на ім кнігі «Як гартавалася сталь» і «Народжаныя бурай», рабочыя папкі, пісьмы чытачоў, прышоўшыя з-за рубяжа, з усіх канцоў Савецкага Саюза — з Владзіўстока, Тбілісі, Ташкента, Улан-Удэ, Ленінграда...

Сюды ў Маскву, у гэту кватэру, у пачатку зімы 1936 года прыехаў Нікалай Остроўскі з сонечнага прыморскага Сочы. Ён прывёз з сабой асобную главу свайго новага і апошняга рамана «Народжаныя бурай».

У гэтым доме па вуліцы Горката праходзілі апошнія месяцы напружанага творчага жыцця пісьменніка.

15 лістапада 1936 года тут сабраўся прэзідыум Саюза савецкіх пісьменнікаў, прысвечаны абмеркаванню рамана «Народжаныя бурай». Нікалай Остроўскі даў слова за опчыць работу над першай часткай ра-

мана на працягу месяца. І, не глядзячы на хваробу, мучыўшую яго ў гэты час асабліва жорстка, ён стрымаў сваё слова.

«Я пачаў жыць, каб напісаць кнігу, якая запаліла-б сэрцы моладзі», — гаварыў ён. За 10 дзён да смерці кніга была ім закончана. Сярод экспанатаў музея — першае выданне рамана «Народжаныя бурай».

... Мара пісьменніка ажыццявілася. Кнігі яго запальваюць сэрцы мільёнаў; на доўгія годы пісьменнік Остроўскі астаўся рэальным удзельнікам нашага жыцця, натхняючы людзей на працу, на барацьбу.

У вітрынах — кнігі на рускай, казахскай, малдаўскай, чувашскай, грузінскай — на сарака мовах народаў СССР і на 14-і заходне-еўрапейскіх мовах. Раман «Як гартавалася сталь» перакладзены на мовы і тых народнасцей, якія атрымалі пісьменнасць толькі ў нядаўні час, пры савецкай уладзе.

Рад карцін і ілюстрацый, выстаў-

леных у музеі, малюе змест твораў пісьменніка.

Задорлівы сінявокі хлапчук — кацагар з цукровага завода — Андрый Птаха. Гэты юнак-хлопчык робіць смелыя, сапраўды гераічныя справы. Незабываемая сцэна ў кацельнай, адважнай смеласці Андрый, трывожны, клікаючы на бой гудок, смяцenne, сумятня ў стане ворага.

Хто не пазнае ў ліхім байцую-кошчыку на шэрым з адсечаным вухам кані — любімага героя і друга ўсёй савецкай моладзі — Паўла Карчагіна?

Янасьць мэты, настойлівасць у дасягненні мэты, цвёрдасць характару, ламаючыя ўсе і ўсякія перашкоды, — такія характэрныя рысы новага савецкага чалавека, рысы героя нашага часу. Такі Павел Карчагін.

«Што рабіць?» — пытаў сваім раманам вялікі рускі асветнік Чэрнышэўскі, і, кожны яго радок быў пранікнут страснай верай у лепшае будучае, марай аб новым чалавеку. На кнізе Чэрнышэўскага выходзілі пакаленні, але гэтая кніга не магла ўказаць рэальных шляхоў вызвалення, не давала канкрэтнай праграмы барацьбы і дзеяння.

Савецкі пісьменнік Нікалай Остроўскі, прадаўжаючы слаўныя традыцыі рускай літаратуры, дае ў сваёй кнізе вобраз маладога чалавека новай камуністычнай маралі, чалавека, прайшоўшага скрозь годы грамадзянскай вайны, сацыялістычнага будаўніцтва і ўзняўшагася на камандныя вышыні жыцця, аўладаўшага навукай і культурай. Гэтым вобразам пісьменнік раскрыў ленінска-сталінскую праўду жыцця, аказаў на пытанне — як жыць, што рабіць?

«Самае дарагое ў чалавека — гэта жыццё... — гаворыць герой рамана «Як гартавалася сталь» Павел Карчагін. — І пражыць яго трэба так, каб не было мучыцельна балюча за бязмётна пражытыя годы, каб не паміла-

ганьба за подленькае і дробязнае мінулае і каб, паміраючы, змог сказаць: усе жыццё і ўсе сілы былі адданы самаму прыгожаму ў свеце — барацьбе за вызваленне чалавецтва».

Нікалай Остроўскі — пісьменнік новага пакалення людзей сацыялізма. Яго творчасць і жыццё знаходзяцца ў цэласным, неразрыўным адзінстве, жыццё яго было такое-ж мужнае і гераічнае, як і жыццё герояў яго кніг.

Остроўскі, прыпоўшы ў літаратуру, запечатлеў у сваіх творах і ўласнае жыццё, рамантыку мінулых гадоў, героіку творчых савецкіх будняў.

У залах музея крок за крокам раскрыта суровая і прыгожая аповесць аб жыцці пісьменніка-большавіка.

...Вузкая прасёлачная дарога ў рытвінах і выбаінах, аблудленыя, падарэўныя ад пылу мазанкі, падслэпаватыя маленькія ваконцы, — такой была Вілія, радзіма Остроўскага, у 1904 годзе. Мастак Махоцін пісаў гэту карціну на ўспамінах сястры і мацеры пісьменніка, бо ўсяго толькі год назад сяло Вілія стала савецкім. Расказваюць: «Калі перадавалі часці Чырвонай Арміі перайшлі граціцу, каб вызваліць брацкія народы ад панскага іга, то ў адной з баяніцкіх хат знайшлі хворага юнака, якога жандары збілі да поўсмерці за тое, што знайшлі ў яго кнігу Остроўскага «Як гартавалася сталь».

Остроўскія жылі ў вялікай нястачы, і для таго, каб пракарміць сям'ю, мацеры нярадоўка прыходзілася купляць у жабракоў сабраныя імі кускі. Нельга глядзець без пачуцця глыбокай горачы на фатаграфію, ізабражваючую сыры і цёмны падвал — кухню шпэтоўскага рэстарана, дзе Остроўскі прадаваў «кухонным хлопчыкам».

Музей захоўвае комсамольскі білет Нікалая Остроўскага — № 8144911. Год уступлення ў комсамол — 1919. Гэта быў год, калі ўся краіна ператварылася ў гіганцкі тысячабёрсты фронт, калі капіталізм веў шалёнае наступленне на першую

ў свеце краіну Саветаў, імкнучыся задуньць яе рукой інтэрвентаў і белатвардзейцаў.

Партыя Леніна — Сталіна паднімае ўвесь народ на грамадзянскую вайну. Як і ўсе лепшыя людзі сваёй радзімы Нікалай Остроўскі ідзе на фронт. Разам з комсамольскім білетам атрымлівае ён вінтоўку, 200 патронаў і наказ перамагчы ворага. Скульптура ізабражае Остроўскага байцом праслаўленай дывізіі Катоўскага. Шабля абнажона, імкліва імчыцца баец Остроўскі на варажыя рады.

Камандзір часці, байцом якой быў Остроўскі, успамінае: «Ён трапіў на ўчастак, які ў той перыяд нястрымных баёў з азвирэлым ворагам патрабаваў асобай цямкасі, адвагі і адданасці справе пролетарыята, справе Леніна — Сталіна. На лёс маладога Остроўскага выпала найцяжэйшая работа сувязнога, кавалерыста-разведчыка, якую ён з велізарнай энтузіязмам і няіставай адвагай выконваў у складанейшай абстаноўцы грамадзянскай вайны, дапамагаючы Чырвонай Арміі перамагчы ворагаў народа».

Рад карцін, фатаграфій і дакументаў паказвае Остроўскага на ўдарнай будоўлі ў Варшцы, пад Кіевам, на кіруючай комсамольскай рабоце ў складаных умовах награнічнай паласы.

Остроўскі жыў адным жыццём з усяй краінай, адным лёсам з лепшымі яе людзьмі. У 1924 годзе ён уступае ў партыю Леніна — Сталіна.

Рэвалюцыя нараджае герояў у самых разнастайных галінах нашага жыцця. Остроўскі належыць да гэтага пакалення герояў. І імёна таму ён знайшоў у сабе сілы перамагчы новага і страшнага ворага — невылячымыя фізічныя нядугі, пасцігны яго ў рэзультатах старога баявога ранення.

«Фізічна згубіў амаль усе, застаўся толькі незгасяючая энергія маладосці і страснае жаданне быць чым-небудзь карысным сваёй партыі, свайму класу».

Большавік можа прапанаваць, пакуль у яго грудзях стучыць сэрца. «Няхай жыве праца і барацьба», — гаворыць Остроўскі і, скаваны хваробай, сляпы, ён упорна прадаўжае сваю літаратурную работу.

Але як пісаць? Радкі набягаюць адзін на другі, літары зліваюцца. Тады ўзнікае мысль аб транспаранце. У музеі ёсць гэты транспарант, выяўлены самім пісьменнікам: звычайная картонная папка з прадоўжнымі выразамі на адным баку. У яе закладваліся лісты паперы, і Остроўскі пісаў, намацваючы пальцамі выразы-радкі. Калі былі свабодны жонкі ці сястры, пад дыктоўку пісалі яны. Пісалі пад дыктоўку сябры, чытачы.

І вось у 1934 годзе з друку выходзіць абедзве часткі рамана «Як гартавалася сталь». У лістападзе 1936 года закончана першая частка «Народжаныя бурай». «Я хачу, — гаварыў Остроўскі, каб у часе чытання маёй кнігі чытачом авалодала выдатнейшае з пачуццяў — пачуццё адданасці нашай вялікай партыі».

Голае пісьменніка-большавіка быў пачут не толькі мільёнамі савецкіх грамадзян, для якіх Павел Карчагін стаў узвынным прыкладам, — ён пранёсся і за рубяжы яго заклік да свабоднага жыцця і перамогі.

Барацьбіты за вызваленне працоўных Латвіі, заключоныя ў рыжскай турме пры панаванні буржуазіі, пісалі Остроўскаму:

«Многія з нас, падобна Паўлу Карчагіну, не раз у мінуту роспачы гаварылі сабе: «На што ты будзеш здатны пасля турмы? І ці варта жыць такому калеку, руіне»... І Павел сказаў нам: «Варта!».

Мэта жыцця Остроўскага дасягнута. Сваімі кнігамі ён назаўсёды застаецца ў радах будаўнікоў сацыялізма.

Так усім сваім жыццём, сваёй творчасцю мужны баец-большавік сцярджае вялікае шчасце барацьбы і радаець творчай натхнёнай працы.